

A restaurátorok két nemzetközi konferenciájának tapasztalatai

Az idén mintegy kétszáz levéltári, könyvtári és grafikai restaurátor találkozott a bécs–budapesti, majd a poznaí nemzetközi konferencián.

I.

Az első találkozót a Levéltári, Könyvtári és Grafikai Restaurátorok Nemzetközi Szövetsége (IADA) rendezte. A restaurátoroknak ez az első nemzetközi fóruma tizennégy évvel ezelőtt alakult, tagjainak száma ma már meghaladja a 200 főt. Első konferenciáját 1967-ben Freiburg im Breisgau-ban, Baselben és Zürichben tartotta.

A második konferenciára idén, szeptember 6–11-én került sor, Bécsben az Österreichische Nationalbibliothek és Budapesten a Magyar Országos Levéltár rendezésében. Az üléseken 17 európai és Európán túli országból 160 restaurátor vett részt. Hazánkat Bécsben hat szakember képviselte: JÁZAB Sámuel (Párttörténeti Intézet), Sz. KOROKNAY Éva (Iparművészeti Múzeum), Cz. KOZOCSA Ildikó (OSZK), SCHOLZ Tamás (Magyar Országos Levéltár), SUDÁR Jánosné (Magyar Országos Levéltár) és VARGA Dénesné (Magyar Országos Levéltár).

A találkozó célja elsősorban a tapasztalatcsere volt, de ezen túlmenően alkalmat nyújtott az egyéni szakmai kapcsolatok kialakítására és elmélyítésére is. Ezuttal az előadások és gyakorlati bemutatók a legújabb restaurálási eljárásokat kívánták ismertetni, majd vitára bocsátani, de bemutattak olyan módszereket is, melyeket – különböző módosításokkal – már évek óta alkalmaznak a restauráló műhelyekben.

A legujabb eljárások közül talán a legfigyelemreméltóbb az, amelyet Dr. HAY-WORT (New York) ismertetett „Régi okmányok és könyvek konzerválása Regnal 7-teľ” című előadásában. Eszerint a törékeny, savtartalmu papirokat polivinilacetáttal és egy semlegesítő oldattal egyidejűleg kezelik. A módszert két csehszlovák restaurátor dolgozta ki, majd a Nemzetközi Szabadalmi Hivatal megvette az eljárás jogát és alkalmassá tette a módszert bekötött könyvek automatikus kezelésére. Ez a konzerválási mód megfelelőnek látszik hirlapok, folyóiratok tömeges és gyors kezelésére is.

A sérült írott vagy nyomtatott dokumentumok hiányzó részeinek kiegészítésére és erősítésére világszerte jól ismert, klasszikus módszerek türelmes, lassu és magas színvonalu kézimunkát igényelnek: a sérült dokumentum megfelelő átvilágításával követni kell a szakadások, hiányok bonyolult körvonalait, majd ragasztóanyag segítségével beilleszteni a kiegészítő foltot. Bármennyire is jól kidolgozott módszer ez, hátránya, hogy termelékenysége alacsony és a meggyengült dokumentumot gyakran újraenyvezéssel vagy más módon még meg is kell erősíteni.

A legujabb eljárások a gyors és egyben magas színvonalu konzerválást, restaurálást kívánják elérni. Ilyen módszer a papírpép segítségével, gépesített uton történő restaurálás, amelynek eddig már több változata ismeretes. A Bécsben TROBAS gráci restaurátor által bemutatott „méretváltozásos rostosító berendezés” az említett papírontési eljárás (szófiai módszer) egyik, talán egyszerűbb, de ötletes változata. Az eljárás lényege röviden: a hiányos, szakadozott dokumentumot szita felületére helyezik, vacuumos szívóhatással higitott szálszerkezetű anyagot nyomnak rá a felületen, és ily módon a hiányzó részeket rostanyaggal pótolják.

A Bécsben hallott előadások többsége elméleti jellegű volt. Az említett papírontési eljárás során látott néhány konzervált levél kivételével nem mutattak be restaurált anyagot. Az elhangzott referátumok a savtalanítási, fehéritési-tisztítási eljárások elméletével, továbbá az illusztrált kódexek festék- és kötőanyagainak elemzésével foglalkoztak.

A bécsi program Budapesten folytatódott. A Magyar Országos Levéltárban és az Iparművészeti Múzeumban további előadások hangzottak el. Magyar könyvkötéstörténeti jellegzetességeket ismertető előadást hallottunk Sz. KOROKNAY Éva muzeológustól, majd SZALAY Zoltán, az Iparművészeti Múzeum Technológiai Csoportjának munkatársa ismertette a bőrmunkák restaurálásának módszereit.

A Magyar Országos Levéltár, az Iparművészeti Múzeum és az Országos Széchenyi Könyvtár restauráló műhelye kiállítással egybekötött szakmai bemutatókat is tartott. A három bemutató sikert aratott és ezen túlmenően hasznos, alkotó vitáknak nyújtott keretet. A külföldi szakemberek méltányolták a magyar restaurátoroknak azt a törekvését, hogy a szakmai problémákat inkább gyakorlati oldalról – konkrét esetek bemutatásával és ezek megvitatásával – közelítsék meg. A Magyar Országos Levéltár műhelyének kiállítása szemléletes módon bizonyította, hogy a ma ismert és alkalmazott laminálási eljárások területén munkájukkal méltán vívtak ki nemzetközi elismerést. Az Iparművészeti Múzeumban szép kiállítást láttunk művészi bőrmunkákból. A restaurátorok táblákon mutatták be – fényképekkel illusztrálva – módszereiket, eredményeiket. Az OSZK restauráló műhelye a Kézirattár és Régi Nyomtatványtár helyiségeiben – e táruk aktív közreműködésével – mutatta be a szakembereknek és az érdeklődő könyvtárosoknak eddig elért eredményeit: restaurált pergamen- és papirkódexeket, kéziratokat, ősnymtatványokat, régi könyveket. Amitől leginkább tartottunk, hogy ti. az anyag nagy részét asztalokon és nem zárt tárlókban helyeztük el, az bizonyult a legnagyobb vonzerőnek. A restaurátorok nagy gyönyörűséggel vették tudomásul, hogy e „rendhagyó” kiállításon a könyveket kézbe lehet venni, ki szabad nyitni.

II.

A másik konferencia színhelye Poznań volt. Október 27–30-án rendezte a poznańi Egyetemi Könyvtár, a varsói Nemzeti Könyvtár közreműködésével. Témája: „A könyvtári állomány konzerválásának és restaurálásának problémái a szocialista országokban”. Mintegy ötven könyvtári restaurátor volt jelen,

nyolc szocialista országból. Hazánkat ÓVÁRI Sándor, az OSZK állományvédelmi főosztályának vezetője és Cz. KOZOCSA Ildikó képviselte. A szűkebb körű konferencia módot nyújtott arra, hogy egy-egy eljárást részleteiben is megtárgyaljunk.

Günther MÜLLER jénai restaurátor szép és változatos anyagot mutatott be, amelyet az un. papirhasítás módszerével restaurált. A módszer lényege: a meggyengült rostszerkezetű papirlapot kettéhasítják és az így nyert két lap közé erősítő réteget, általában tiszta cellulóz alapanyagú japánpapírt kasíroznak. Az írást vagy nyomtatást hordozó rostréteg sértetlen marad, az olvashatóság nem csökken, mivel a szöveg felületén nincs idegen anyag. A ragasztóanyag (általában műanyagragasztó) átítatja és megerősíti a meggyengült rostszerkezetet. A jó eredmény eléréséhez azonban megfelelő gyakorlottságra van szükség. A módszer alkalmazása különösen tintamarásos kéziratoknál javasolható de Müller szerint alkalmas – bár időigényesebb, mint pl. a laminálás – hírlapok konzerválására is.

A poznaí konferencia résztvevői megtekintették az Egyetemi Könyvtár restauráló műhelyét; ez felszereltség tekintetében körülbelül azonos színvonalon áll az OSZK műhelyével.

A konferencia csaknem valamennyi előadásában elhangzott az a javaslat, amely szerint – azokban az országokban, ahol ez még nem történt meg – egységes alapelveken nyugvó országos könyvvédelmi szervezetet, illetve hálózatot kell létrehozni. Ennek keretében országos központi kutató laboratóriumot kell létesíteni, és meg kell oldani a vidéki gyűjtemények értékes anyagának védelmét és restaurálását. A legtöbb szocialista országban ui. ez a probléma még megoldatlan.

A másik általános igény a restaurátorok képzésének és továbbképzésének központi megszervezése, valamint a könyvtárosok és restaurátorok közötti együttműködés kialakítása, illetve szorosabbra fűzése.

A poznaí konferencián ideális baráti légkör alakult ki, amelyben legfőbb részük a lengyel kollégáknak volt, akik a leggondosabb előrelátással szervezték meg a szimpoziumot. Lehetővé tették számunkra azt is, hogy megtekinthessük Kórnikban a híres kastélymuzeum értékes gyűjteményét és könyvtárát, valamint Gniezno-ban a muzeális jellegű, középkori anyagban igen gazdag egyházi könyvtárát.

III.

Végül röviden talán így foglalnám össze a két konferencia elvi tapasztalatait: megerősítettek abban a meggyőződésemben, hogy nincs olyan univerzális restaurálási eljárás – akár régi, akár új – amely minden esetben alkalmazható. Ellenkezőleg, minden módszernek speciális alkalmazási területe van. A módszereket igen nagy gonddal – mindenkor a restaurálásra kerülő egyed állapotához, anyagi és egyéb, minőségi jellemzőihez igazodva – kell kiválasztani. Ezért szükséges lehetőleg minden restaurálási eljárást ismerni és arra törekedni, hogy a gyakorlatban mindig a legcélravezetőbbet alkalmazzuk.

A meglátogatott műhelyek és gyakorlati bemutatók azt a véleményt alakították ki bennem, hogy az OSZK restauráló laboratóriuma gépi berendezés, felszereltség tekintetében még nem tartozik a korszerűen berendezett műhelyek közé. A jelenlegi helyviszonyok, sajnos, egyelőre lehetetlenné is teszik a fejlesztést. Ha azonban azt vizsgáljuk, hogy más, a miénknél jobban felszerelt műhelyek milyen munkát produkálnak, ennek ellenére sem kell szégyenkezünk. Restaurált bőr- és pergamenkötéseink szakmai szempontból nemzetközi színvonalon állnak. Viszont a hagyományos, időrabló kézi munkával nehezen vagy nem megfelelően restaurálható savtartalmu, törékeny papíryanagok (többnyire újkori anyag) vagy tintamarásos kéziratok konzerválása nálunk még gondot okoz. A neutralizálást – megfelelő ellenőrző műszerek és kidolgozott eljárás hiányában – nagy tömegű anyagon nem tudjuk megnyugtató módon elvégezni. Égetően szükséges lenne az is, hogy a több mint két éve megvásárolt és helyhiány miatt még mindig nem használható laminátorunk segítségével megoldjuk végre nagy tömegű hírlap-, színlap-, plakát- és térkép-anyagunk gazdaságos módon történő konzerválását.

A két konferencia tanulságai alapján azt is megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi kapcsolatok ápolása, a további tapasztalatcsere lényegesen elősegítheti a hazai könyvtári állományvédelem fejlesztését, az ezzel kapcsolatos munkafolyamatok hatékonyságának növelését.

Cz. K. I.

x külföldi hírek x külföldi hírek x külföldi hírek x

TAKARÉKOSSÁGI INTÉZKEDÉSEK tesznek az angol vállalatok a költségek növekedése, a verseny erősödése miatt, s ennek során sok helyen megszüntetik a tájékoztatási részleget vagy erősen csökkentik munkatársainak létszámát. A Tájékoztatási Szakemberek Intézetének folyóirata levonja a tanulságot: a vállalati tájékoztatási szakembereknek létérdekük, hogy munkájukat a vállalat konkrét feladatainak szolgálatába állítsák és közvetlen hasznosságát elismertessék. (The Information Scientist, 1971. 2. sz.)

A MAGYAR VENDÉGMUNKÁSOK könyvellátásáról is igyekszik gondoskodni a premnitzai (NDK) vegyiművek szakszervezeti könyvtára. Külön kölcsönzőállomást szervezett számukra, az állomány egyenlőre 351 magyar és 30 német nyelvű könyv és folyóirat. A 290 magyar munkás közül 118 olvasó fél év alatt 930 művet kölcsönzött. (Bibliothekar, 1971. 6. sz.)

„ÖNREFERÁLÓ” FOLYÓIRAT teréről tárgyal az angol, a nyugatnémet és a francia Kémiai Társaság. Az anyag a maga egészében mikro-lapon jelenne meg, viszont a cikkek referátumát, bibliográfiai adatait, tárgyszavait és nem szöveges jellegű részeit „konvencionális” referáló lap formájában publikálnák European Chemical Reports címmel. Ez a forma lényegesen csökkentené a kiadási költségeket. A terv megvalósításának azonban nehézségei is vannak – többek között az, hogy maguk a szerzők szivesebben veszik, ha munkájuk nyomtatott formában jelenik meg. (IFLA News, 38. sz. 1971. nov.)

AZ ELŐJEGYZETT KÖNYVEKET visszavételkor elektronikus szerkezet szűri ki a brightoni városi könyvtár központjában és 16 fiókjában; ezzel kb. havi 76 munkaórát takarítanak meg a kölcsönzésben dolgozók számára. (Liaison, 1971. okt.)